Conferentie Platform TVO

2 oktober 2026

De Schrijfrevolutie

Met vakgerichte schrijfinstructie het denken én formuleren over vakinhoud verbeteren

Mirjam de Bruijne

Yonina Pullens

Met wie zijn we hier?

Werk je in **MBO? VO? PO? ...**

Wat is je **VAKGEBIED?** (en/of ROL?)

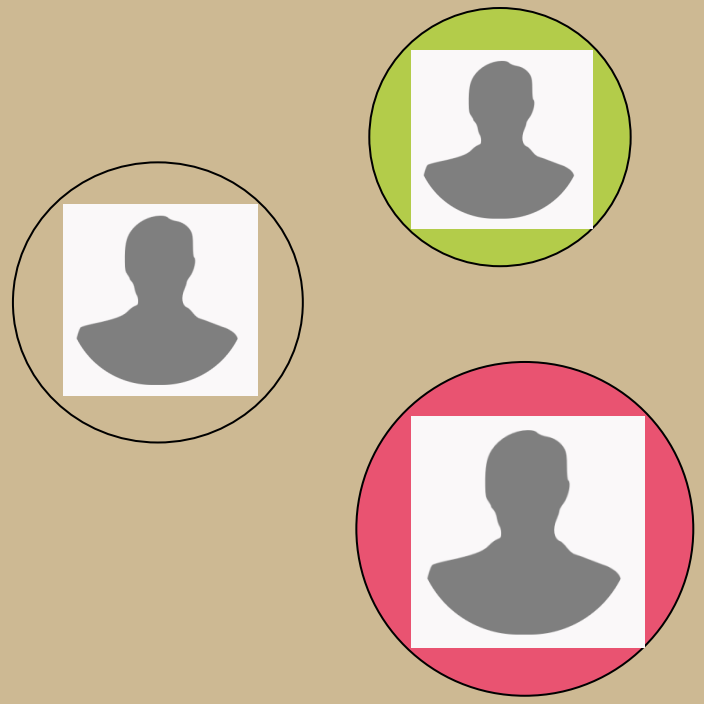

EXACT & TECHNIEK

Zorg & Welzijn

Economie & maatschappij
(EC, GS, AK, MA)

TALEN

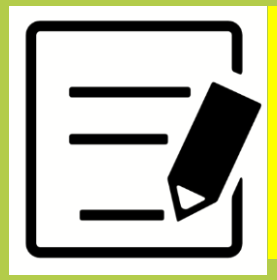

STARTOPDRACHT
2 min schrijven
3 min. uitwisselen *met buur*

Wat geldt voor jou?
Kies je situatie en vul minstens één zin aan.

- *Ik laat **vaak / zelden** schrijven in mijn lessen, **want** ……*
- *Ik laat vaak / zelden schrijven in mijn lessen, **maar** ……*
- *Ik laat vaak / zelden schrijven in mijn lessen, **dus / bijvoorbeeld** ……*

Redenen om te laten SCHRIJVEN in je les

Schrijven **is productief taalgebruik (voorwaarde taalontwikkeling)**

Schrijven **helpt gedachten ordenen ›› ondersteuning van het denken**

Schrijven **maakt kennis & taalbeheersing inzichtelijk**

Schrijven **verbetert inzicht in de opbouw van zinnen en teksten**

Schrijven **& redeneren zijn vakspecifiek**

Redenen om te laten SCHRIJVEN in je les

Schrijven **is productief taalgebruik ›› voorwaarde taalontwikkeling**;
›› concreet oefenen met nieuwe taal & vaardigheden, je die eigen maken
›› geschreven taal ≠ mondelinge taal ›› gericht oefenen

Schrijven **helpt gedachten ordenen ›› ondersteuning van het denken**
›› ontlasting van werkgeheugen
›› expliciete bewerking & herstructurering mogelijk

Schrijven **maakt kennis & taalbeheersing inzichtelijk**
›› basis voor gerichte reflectie, feedback & instructie

Schrijven **verbetert inzicht in de opbouw van zinnen en teksten**
›› draagt bij aan analytisch vermogen en leesvaardigheid

Schrijven **& redeneren zijn vakspecifiek**

De Schrijfrevolutie

1. Leerlingen hebben **expliciete instructie** in schrijven nodig.
2. **Zinnen als bouwstenen** van al het schrijfwerk.
3. **Ingebed in de inhoud van het curriculum** is schrijven een krachtig didactisch instrument.
4. De **inhoud van de leerstof bepaalt de moeilijkheidsgraad** en het niveau van de schrijfactiviteiten.
5. **Grammatica** wordt het best onderwezen binnen het eigen schrijfwerk van leerlingen.
6. De twee belangrijkste fases in het schrijfproces zijn **plannen en reviseren.**

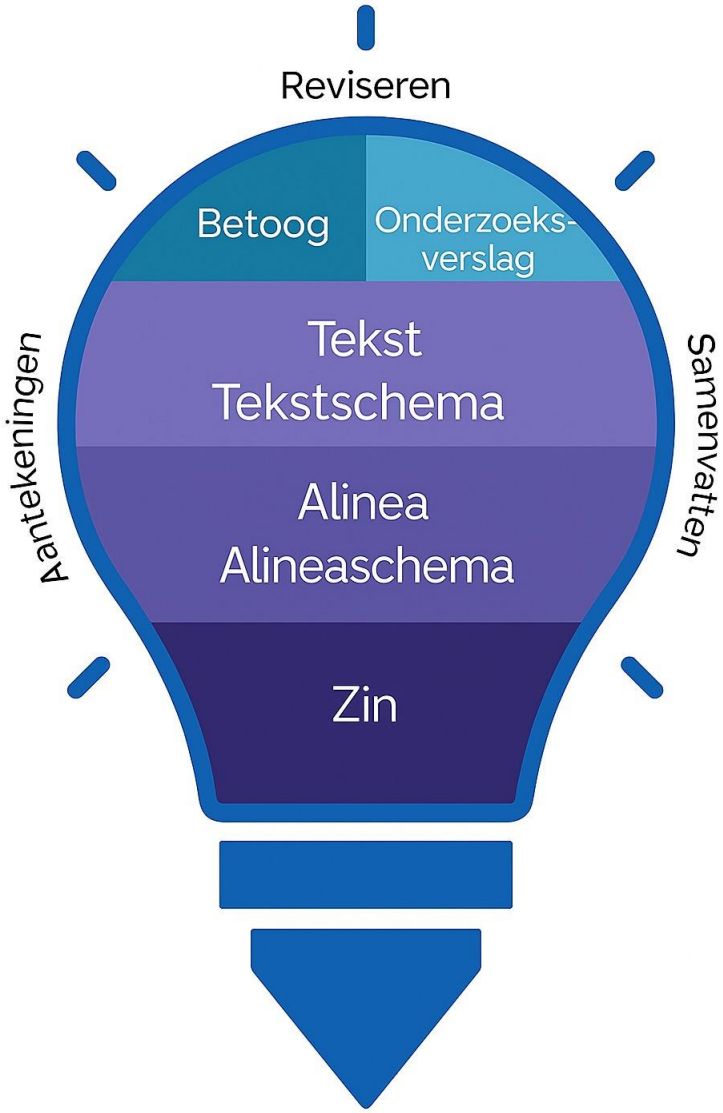

'schrijvend leren'

'deliberate practice'

Waarom een schrijfrevolutie

1. Planning en opzet
2. Een eerste concept
3. Revisie
4. Redactie en taalverzorging

Kleine kennismaking

Zinsstrategieën

- **Het fundament: wat is (wel of geen) zin?**
  - ❖ zinnen en zinsdelen/fragmenten onderscheiden
  - ❖ husselzinnen en ‘doorloopzinnen’
- **Variatie: vier zinstypen**
  - ❖ verschillende zinnen schrijven bij afbeeldingen
- **Meer complexe en informatierijke zinnen schrijven**
  - ❖ zinsuitbreiding met vraagwoorden
  - ❖ zinsuitbreiding met voegwoorden >> verbanden verduidelijken

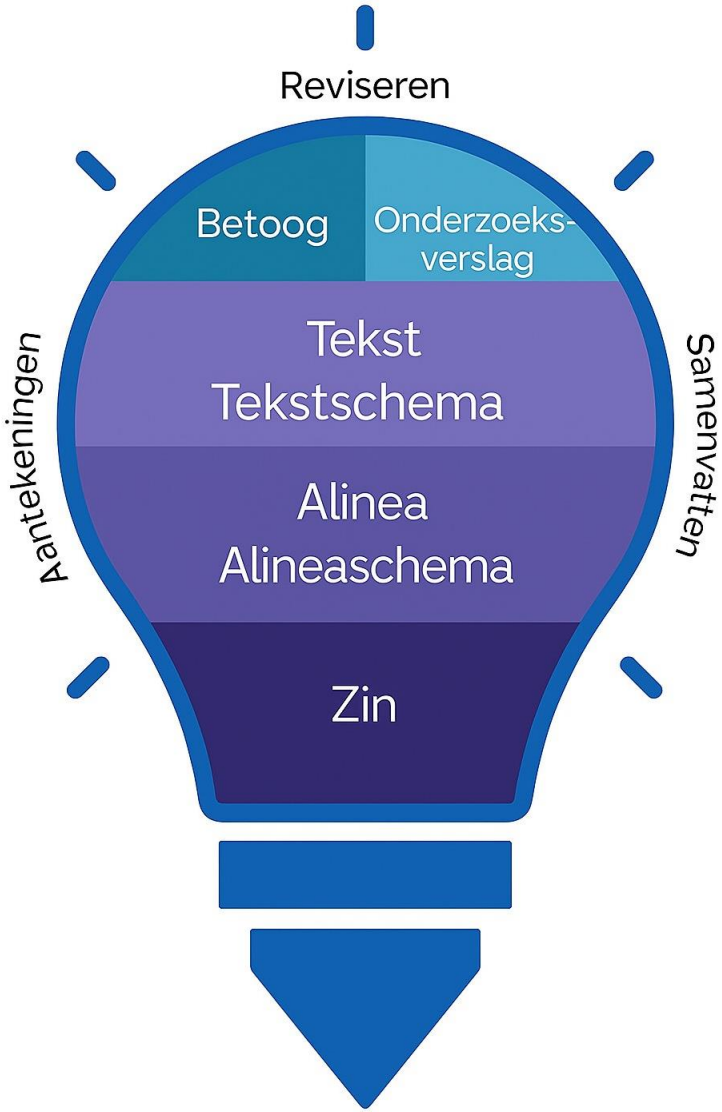

Van zinnen naar alinea’s en hele teksten

- **Inhoud verzamelen & structureren**
- ***Zinsstrategieën gebruiken voor revisie***

Verder

- ❖ ***Neuzen in andere werkvormen en het boek***
- ❖ ***Een activiteit bewerken voor jouw les***
- ❖ ***Aandacht voor de didactiek***

Basale opdrachten rond zinnen [H2]

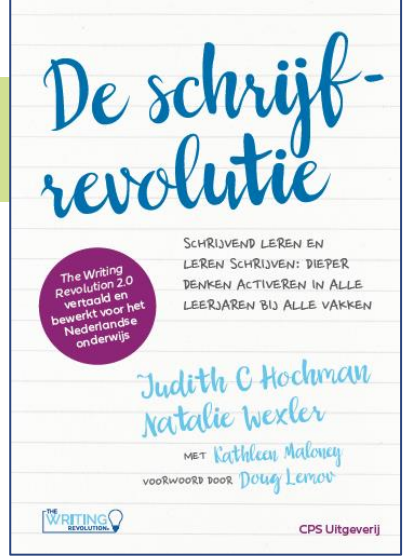

Zinsfragmenten en zinnen

Opdracht: Zet de fragmenten om in volledige zinnen. Gebruik hoofdletters en interpunctie op correcte wijze.

1. het periodiek systeem

   Het periodiek systeem is een geordende reeks elementen.

2. heeft atoomnummer 56

   Barium heeft atoomnummer 56.

Basale opdrachten rond zinnen [H2]

Husselzinnen en doorloopzinnen

Opdracht: Herschik de woorden tot een zin. Voeg de juiste hoofdletters en interpunctie toe.

1. **amsterdam** bloeide handel economisch door de op

   Amsterdam bloeide economisch op door de handel.

2. schilderijen gouden bekende maakten schilders eeuw **in de**

   In de Gouden Eeuw maakten schilders bekende schilderijen.

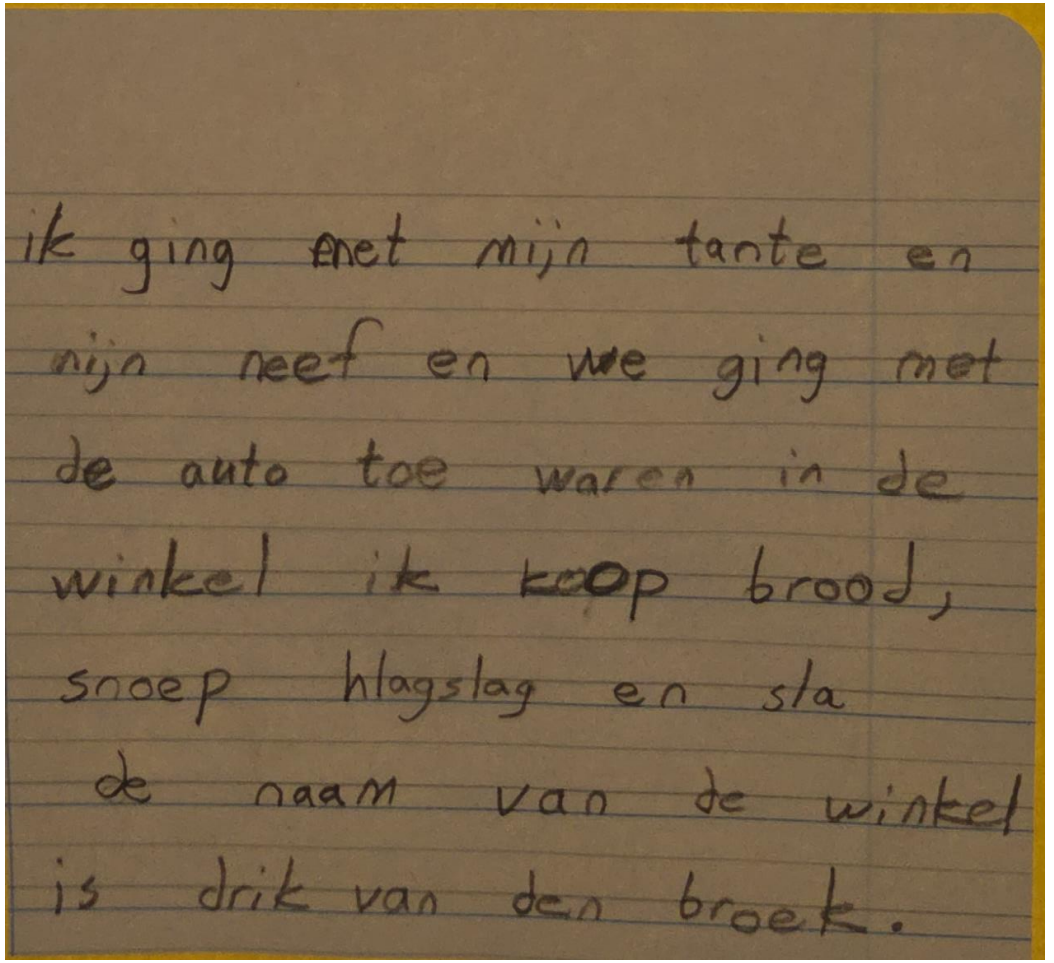

Soorten zinnen [H4]

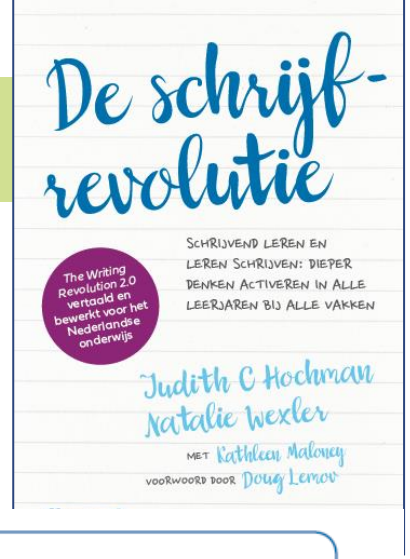

Opdracht: Bepaal van elke zin het type (M, V, U, G).

M Tom wil niet mee.

V Wil Tom mee?

U Dat is gevaarlijk!

G Kom onmiddellijk terug!

Opdracht: Schrijf bij elk woord een zin van het zinstype dat tussen haken staat.

partijen (gebiedende zin)
Bekijk het overzicht van de partijen.

verkiezingen (mededeling)
In Nederland zijn er landelijke, provinciale en gemeentelijke verkiezingen.

stem (uitroep)
Jouw stem is belangrijk!

democratie (vraag)
Hoe worden burgers vertegenwoordigd in een democratie?

Platform Taalgericht Vakonderwijs

Vragen bij afbeeldingen [H4]

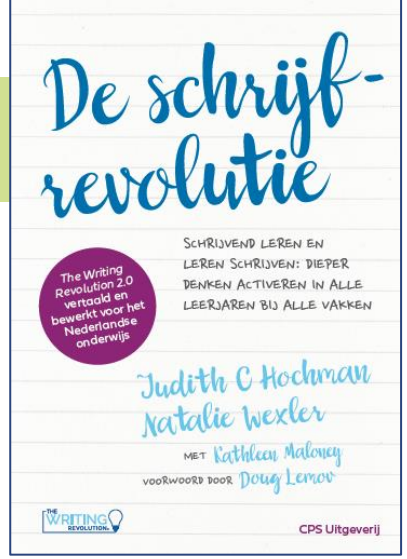

Opdracht: Schrijf drie vragen over de afbeelding en beantwoord ze.

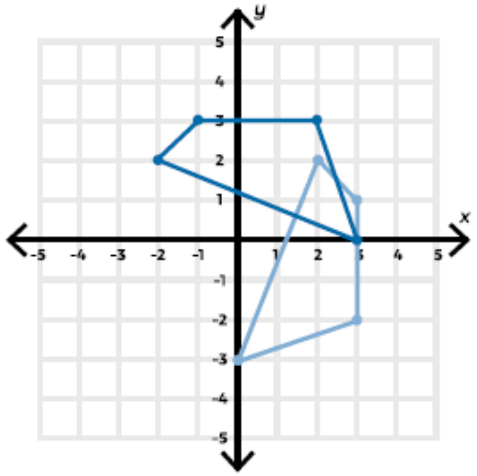

1. Vraag: Zijn de figuren congruent?
   Antwoord: De figuren zijn congruent.

2. Vraag: In welk kwadrant liggen beide figuren?
   Antwoord: Beide figuren liggen in kwadrant 1.

3. Vraag: Wat voor soort transformatie is dit?
   Antwoord: Dit is een rotatie.

Zinnen combineren [H4]

Opdracht: Combineer de volgende zinnen tot één zin.

Een tsunami is een heel hoge en brede golf.
Een tsunami kan ontstaan bij een aardbeving onder de zeebodem.

Een tsunami is een heel hoge en brede golf, die kan ontstaan bij een aardbeving onder de zeebodem.

Uitgebreidere en meer complexe zinnen schrijven

Strategieën voor zinsuitbreiding [H3]

Vraagwoorden

- **informatierijkere zinnen** schrijven
- **aard van zinsdelen** doorzien
- **samenvatten**

Wie?
Wat?
Wanneer?
Waar?
Waarom?
Hoe?

Voegwoorden

- **<u>nadenken over</u> verbanden** tussen kernconcepten
- concepten/ideeën/verbanden **samenhangend <u>verwoorden</u>**

Zinsuitbreiding met vraagwoorden

***[Voorbeeld GS**; opdracht als verwerking van uitleg of bij een leestekst over WOII in Nederland]*

<u>Opdracht</u>

Wat heb je gelezen over het begin van de oorlog in Nederland?
1) Beantwoord de vragen bij de basiszin.
2) Maak vervolgens één hele, goedlopende zin met alle antwoorden erin.

BASISZIN: Hij begon.

Wat? .....

Waar? in Nederland

Wanneer? .....

Hoe?/Waarmee?
(met welke gebeurtenis?) .....

UITGEBREIDE ZIN: _____

_____

Zinsuitbreiding met vraagwoorden

*[**Voorbeeld GS**;
opdracht als verwerking van uitleg of bij een leestekst over WOII in Nederland]*

Opdrachtuitwerking:

BASISZIN: Hij begon.

Wat? de Tweede Wereldoorlog (afgekort: WOII)

Waar? in Nederland

Wanneer? in mei 1940

Hoe? Waarmee? met de Duitse inval bij Nijmegen en het bombardement op R'dam

(welke gebeurtenis?)

UITGEBREIDE ZIN: In mei 1940 begon de Tweede Wereldoorlog in Nederland, met de Duitse inval bij Nijmegen en het bombardement op Rotterdam.

of: In Nederland begon de Tweede Wereldoorlog met de Duitse inval bij Nijmegen en het bombardement op Rotterdam, in mei 1940.

Zinsuitbreiding met vraagwoorden

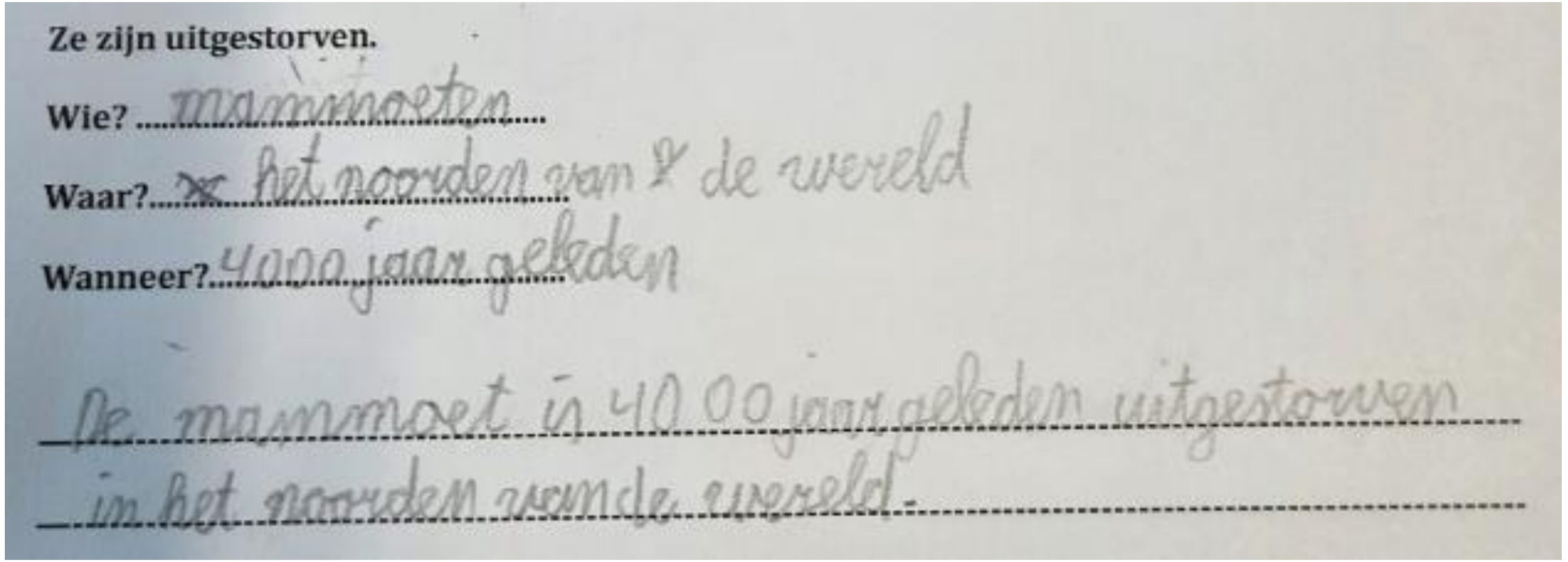

Ze zijn uitgestorven.

Wie? mammoeten

Waar? ~~x~~ het noorden van de wereld

Wanneer? 4000 jaar geleden

De mammoet is 4000 jaar geleden uitgestorven in het noorden van de wereld.

Zinsuitbreiding met vraagwoorden

Opdracht: Breid de basiszin uit.

Zij won de Nobelprijs voor de Vrede.

Wie? Malala

★ Wanneer? 2014

Waarom? omdat ze streed voor onderwijs voor meisjes

Uitgebreide zin: In 2014 won Malala de Nobelprijs voor de Vrede, omdat ze streed voor onderwijs voor meisjes.

Zinsuitbreiding met vraagwoorden

Opdracht: Bepaal op welke vraag de onderstreepte woorden antwoord geven: *wie, wat, wanneer, waar, waarom* of *hoe?*

Leonardo da Vinci werd geboren in Italië. waar

Op veertienjarige leeftijd werd da Vinci leerling bij een kunstenaar. wanneer

De Medici hadden Da Vinci jarenlang in dienst. wie

Tussen 1503 en 1519 schilderde Da Vinci de Mona Lisa. wanneer

Da Vinci verhuisde naar Frankrijk, omdat hij werd uitgenodigd door koning Frans I. waarom

Toepassingsmogelijkheden

- SAMENVATTEN (van een gelezen tekst of paragraaf, de lesuitleg, een leerstofeenheid)

Informatieve teksten of thema-eenheden bevatten het antwoord op verschillende vragen over het onderwerp.
Het beantwoorden van die vragen helpt je om de kern uit de tekst / de stof te halen.

- Van samenvattingszin naar KERNZIN of SLOTZIN in alinea's of teksten

De 'big five' van het vragen stellen:
'WWWWH'-vragen

Samenvatten via vraagbeantwoording

Opdracht: Maak een samenvattingszin. Het is niet nodig om alle vraagwoorden te gebruiken. Beantwoord alleen de relevante.

Wie/wat? de Maya's

Wat? bouwden stedelijke centra

Wanneer? precolumbiaanse tijd

Waar? in hun hele rijk

Waarom? n.v.t.

Hoe? vakkundig

Samenvattingszin: Tijdens de precolumbiaanse tijd bouwden de Maya's vakkundig stedelijke centra in hun hele rijk.

Zinsuitbreiding met voegwoorden

Opdracht: Vul de volgende zinnen aan:

De Nijl was belangrijk voor de oude Egyptenaren, want de rivier leverde vruchtbare grond op voor de landbouw.

De Nijl was belangrijk voor de oude Egyptenaren, maar de jaarlijkse overstromingen veroorzaakten veel schade.

De Nijl was belangrijk voor de oude Egyptenaren, dus de rivier werd als een god vereerd.

Scaffold: één voegwoord tegelijk

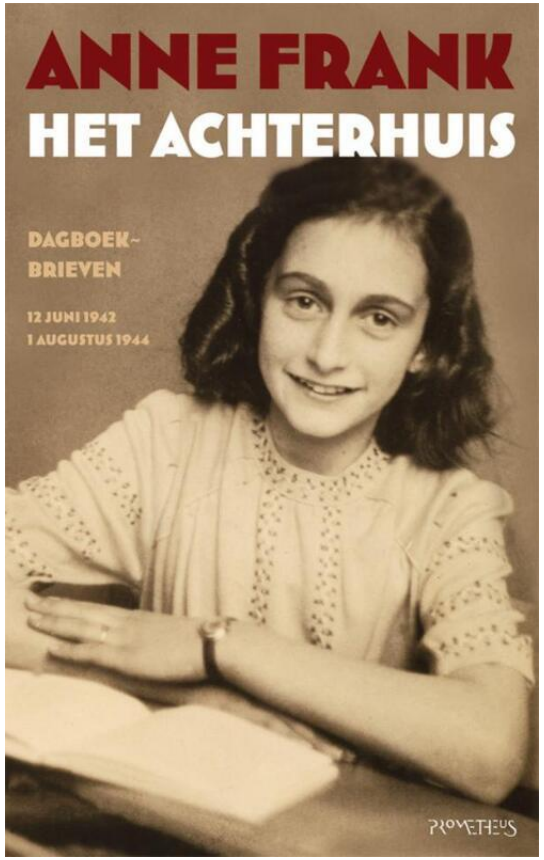

Opdracht: Vul de volgende zinnen aan:

Anne Frank schreef in haar dagboek, want ze wilde haar gevoelens delen met iemand die haar begreep.

Ze moest vaak stil zijn, want ze zat ondergedoken tijdens de oorlog.

Anne geloofde dat de toekomst beter zou worden, want ze wilde niet geloven dat de oorlog nooit zou eindigen.

Van zinnen naar

Alinea’s

[en langere teksten]

Alineaschema

Kernzin: _____

_____

1. .....

2. .....

3. .....

4. .....

Slotzin: _____

_____

Scaffolds op alineaniveau

Volgorde van ondersteunende activiteiten om te oefenen met het alineaschema:

1. Maak samen met de hele klas een alineaschema.
2. Onderscheid de kernzin van de details.
3. Herken de kernzin en orden de details.
4. Kies, bij een gegeven kernzin, de relevante details uit een lijst.
5. Verwijder irrelevante details uit een lijst of een alineaschema.
6. Bedenk, bij een gegeven kernzin, passende details.
7. Oefen de drie strategieën voor het schrijven van een kernzin en een slotzin.
8. Formuleer, bij een gegeven onderwerp of schrijfaanwijzing, een kernzin.
9. Formuleer, bij een gegeven set details, een kernzin.
10. Formuleer, bij een gegeven kernzin en details, een slotzin.
11. Schrijf, bij een gegeven onderwerp of schrijfaanwijzing, zelfstandig een alineaschema.

Tekstschema

Voorbereidend tekstschema

Naam: Dino *Datum:* _____

Onderwerp: Vrouwenrechtenactivisten

Hoofdgedachte: Aletta Jacobs en Wilhelmina Drucker waren de drijvende kracht achter de vrouwenrechtenbeweging in Nederland.

Deelonderwerp	Details
¶ 1 Aletta Jacobs ↓ kernzin	- eerste vr. arts in NL - richtte Ver. Vrouwenkiesrecht op - toespraken, artikelen, bijeenk. - Citaat: pag. 61 Mineke Bosch, "Een onwrikbaar geloof in rechtvaardigheid"
¶ 2 Wilhelmina Drucker ↓ kernzin	- feministe, Vrije Vrouwen Vereniging - 'IJzeren Vrijheid' - toespraken, artikelen, bijeenk.

Slotzin: Kortom, zowel Aletta Jacobs als Wilhelmina Drucker hebben een grote rol gespeeld in de strijd voor vrouwenrechten.

Tekstschema

Naam: _____ *Datum:* _____

1 **Onderwerp:** _____

2 **Hoofdgedachte:** _____

Deelonderwerp	Details
Inleiding ¶ 1	5
¶ 2 3	4
¶ 3 3	4
Conclusie ¶ 4	6

Tekstschema betogende tekst

Naam: _____ *Datum:* _____

Onderwerp: _____

Hoofdgedachte: _____

Deelonderwerp	Details
¶ 1 Inleiding	
¶ 2 achtergrond ↓ kernzin	
¶ 3 tegen-argumenten ↓ kernzin	
¶ 4 eigen argumenten ↓ kernzin	
¶ 5 Conclusie	

Aan de slag!

Maak rond een kernonderwerp uit jouw vak
of een naderende lessenserie één of meerdere
van de besproken opdrachttypes:

Ter beschikking:

- ✓ ***Opdrachtformats (op papier & digitaal)***
- ✓ ***Handout met extra voorbeelden***

- ❑ Een **zinsbouwopdracht met een AANVULZIN en verschillende voegwoorden**.
  *Denk na over de **kernconcepten en hun relaties**. Je kunt losse zinnen maken of een setje.*
- ❑ Een **zinsuitbreidingsopdracht met een BASISZIN + WWWH-vragen**.
  *Laat bijv. de inhoud van een behandelde tekst, paragraaf of hoofdstuk **samenvatten** in een zin.*
  *Maak er **taalsteun** van voor de beantwoording van een toetsvraag of grotere samenvatopdracht.*
- ❑ Een opdracht om een **ALINEASCHEMA of tekstschema** te maken rond behandelde stof.
  Je kúnt de alinea/tekst ook uit laten schrijven, maar voor het leereffect hoeft dat niet!

*Of snuffel even in het **boek** naar interessante andere types!*

Reacties & vragen

Nu verkrijgbaar!

- *De schrijfrevolutie* is te bestellen via cps-uitgeverij.nl/uitgaven/de-schrijfrevolutie.
- Je vindt daar de aanpasbare werkbladen als download op: https://cps-uitgeverij.nl/downloads/de-schrijfrevolutie/

Dank voor je aandacht…

… en heel veel succes & plezier bij het inzetten van een schrijfrevolutie op jouw school of werkplek!

y.pullens@cps.nl

m.de.bruijne@hr.nl

Opdracht

Alinea's

Brainstorm
Onderwerp: winter

Schrijf op: waar denk jij allemaal aan bij het woord "winter"?

Opdracht

Alinea

Vul het schema in.

Kernzin:

De winter is een heerlijk seizoen. **OF**

De winter is een vreselijk seizoen.

Kernzin: _____

_____

_____

1. .....

2. .....

3. .....

(4.) .....

Slotzin: _____

_____

Voorbeeld

Onderwerp: Winter

soep	koud + kil	truien
oud en nieuw	jassen en sjaals	schaatsen, skiën, sleeën
warme chocolademelk	kerstdiner	lippenbalsem
warme dekens	laarzen	een sneeuwpop maken
mutsen + handschoenen	bewolkt	sneeuwachtig

Kernzin: De winter is een uniek jaargetijde.

1. koude, sneeuwachtige, bewolkte dagen
2. jassen, truien, mutsen, handschoenen
3. warme chocolademelk, soep, kerstdiner
4. sleeën, skiën, een sneeuwpop maken

Slotzin: Het is duidelijk: de winter is een spannend seizoen!

Opdracht

Alinea's

Schrijf nu de alinea uit a.d.h.v. het schema

Kernzin:
De winter is een heerlijk seizoen. **OF**
De winter is een vreselijk seizoen.

Kernzin: _____

_____

_____

1. .....
2. .....
3. .....
(4.) .....

Slotzin: _____

_____

Didactiek (‘essentials’)

De didactiek

Een nieuwe strategie vraagt eerst **expliciete instructie.**

1) **Strategie-uitleg: Waarom** deze strategie?
   (wat leer je hiermee van de (**vak)inhoud** en voor het **formuleren**)

2) **Modeling & begeleide inoefening** volgens GRRIM-model:
   - ***Voordoen*** van de strategie (op het bord).
   - ***Samen doen*** van de strategie (op het bord).
   - ***Zelf doen*** van de strategie (bijv. op een werkblad).

De didactiek

Activiteiten **nabespreken:**

Eerst delen in twee- of drietallen, dan plenair (D-U)

Bewust ruimte voor inbreng/uitwerkingen van meerdere leerlingen

>> Inzichten:

- er is niet maar één goed antwoord
- er valt meestal veel te zeggen over hetzelfde thema
- je kunt hetzelfde op verschillende manieren verwoorden
- taalgebruik & vorm doen ertoe >> taalbeheersing geeft controle, ‘macht’

De basisdidactiek

Van algemeen naar vakinhoud en Van spreken naar schrijven

Bijv. *Want-maar-dus* met algemeen bekende inhoud:

Bij niveau 1-leerlingen kun je de activiteit eerst mondeling doen. Begin met een eenvoudige aanvulzin uit de leefwereld van leerlingen, zoals 'De juf is blij _____'.

Leerlingen kunnen dan zeggen:

De juf is blij, want we steken netjes onze vinger op.

De juf is blij, maar ze geeft ons toch huiswerk.

De juf is blij, dus we krijgen een extra lange pauze.

www.taalgerichtvakonderwijs.org